

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 16 червня 2004 р. N 1786-IV

Київ

**Про дотримання законодавства
щодо розвитку науково-технічного потенціалу
та інноваційної діяльності в Україні**

Заслухавши і обговоривши інформацію Кабінету Міністрів України щодо дотримання законодавства у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, Верховна Рада України зазначає, що розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу держави. Виходячи з цього Верховною Радою України прийнято ряд законів і постанов, що визначають принципи, завдання та механізми реалізації державної політики в галузі науково-технічної та інноваційної діяльності.

Вже в 1991 році вперше в СНД був прийнятий Закон України "Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності" (1977-12), який згодом у 1998 році був замінений Законом України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (284-14). Прийнято інші ключові закони України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" (2623-14) (2001 рік), "Про інноваційну діяльність" (40-15) (2002 рік).

В 1999 році Верховною Радою України схвалено Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України (916-14). Законом України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" (433-15) (2003 рік) визначено стратегічні і середньострокові пріоритетні напрями інноваційного розвитку суспільства, реалізація яких має здійснюватися за безпосередньої участі вітчизняної науки на основі нових наукових

розробок і технологій. На реалізацію положень цього Закону (433-15) у квітні 2004 року прийнято Закон України "Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій" (1676-15).

З метою стимулювання інновацій і впровадження наукових результатів у виробництво, апробації механізмів підтримки реалізації результатів досліджень у 1999 році прийнято Закон України "Про спеціальну економічну зону "Яворів" (402-14) і створено технологічний парк "Яворів". У 1999 році введено в дію Закон України "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків" (991-14), згідно з яким діють вісім технологічних парків: "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка", "Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона", "Інститут монокристалів", "Вуглемаш", "Інститут технічної теплофізики", "Київська політехніка", "Інтелектуальні інформаційні технології", "Укрінфотех". Досвід роботи технологічних парків показав, що вони є чи не єдиним ефективно діючим механізмом інноваційної діяльності в Україні.

Починаючи з 1993 року вводиться у дію низка законів стосовно правової охорони інтелектуальної власності та Закон України "Про науково-технічну інформацію" (3322-12), а в 1995 році – Закон України "Про наукову і науково-технічну експертизу" (51/95-ВР).

Прийнято закони України "Про вищу освіту" (2984-14) (2002 рік) та "Про особливості правового режиму майнового комплексу Національної академії наук України" (3065-14) (2002 рік).

Виходячи з цього слід констатувати, що в Україні сформовано законодавче поле, яке визначає правові основи розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

З метою вивчення наявного наукового, науково-технологічного доробку як в Україні, так і у світовій спільноті, та тенденцій його впливу на майбутнє суспільства парламентом утворено Тимчасову спеціальну комісію Верховної Ради України з питань майбутнього (655-15), завданням якої є консолідоване опрацювання прогнозів та планів на майбутнє держави, обґрунтовування пріоритетних напрямів науково-технічної діяльності України у контексті сталого розвитку світової спільноти.

Різними складами Кабінету Міністрів України приймалися програми діяльності, в яких розглядалися шляхи реалізації положень зазначених законів. Проте слід констатувати, що протягом дев'яностих років у країні продовжувалося падіння рівня науково-технічного потенціалу, зниження інноваційної активності промислових підприємств.

Фактичні витрати з державного бюджету на наукові дослідження і розробки зменшилися з 2,3 відсотка валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) в 1990 році до 0,22 відсотка у 1999 році і підвищилися лише до 0,39 відсотка ВВП у 2003 році. Загальні витрати на наукові дослідження знизилися за цей період з 3,11 відсотка до 1,13 відсотка ВВП.

Між тим, Законом України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12) передбачено бюджетні асигнування на науку в розмірі 1,7 відсотка ВВП.

Не зважаючи на те, що починаючи з 2000 року намітилося незначне збільшення асигнувань на науку у відсотках до ВВП, на-

справді з врахуванням інфляції воно залишається вкрай недостатнім. Особливо у важкому стані опинилася вузівська і галузева наука, фінансування яких знизилося до критичної межі.

Порівнюючи розвиток науки та інноваційної діяльності в Україні з тенденціями, що мають місце у США, Росії, країнах ЄС, Далекого Сходу, Південно-Східної Азії, слід відзначити, що Україна загрозово наближається до стану відсталої держави. Неприпустимо затягується процес інституційних перетворень системи науково-технічного і кадрового забезпечення економіки України відповідно до умов світового ринку. Загрозливих масштабів набуло старіння наукових кадрів, критичної межі досягла зношеність парку наукового обладнання та матеріально-технічної бази науки, внаслідок чого наукова складова національної конкурентоспроможності неухильно знижується.

У той час, коли у всіх розвинених державах спостерігається виразна переорієнтація державної політики на використання наукових знань як головного ресурсу економічного зростання, науково-технічний потенціал України доведений сьогодні до стану, за яким можуть статися незворотні зміни, що унеможливають його використання в інтересах інноваційного розвитку суспільства.

Усвідомлення такого становища має знайти належне розуміння як у Верховній Раді України, так і в Кабінеті Міністрів України.

Як вияв цього слід розглядати дії Уряду України у 2004 році.

Збільшено фінансування Національної та галузевих академій наук України. Вперше виділено 40 млн гривень на закупівлю унікального наукового обладнання для наукових установ Національної академії наук України та передбачено спрощені умови його придбання.

Заслуговує на увагу позиція Уряду України, викладена у заяві Прем'єр-міністра

України на загальних зборах Національної академії наук України 29 квітня 2004 року, стосовно того, що у 2005 році планується здійснити бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності відповідно до законодавства у розмірі 1,7 відсотка ВВП.

Однак разом з цим Урядом та Верховною Радою України у 2004 році призупинено введення в дію стимулюючих статей 21 і 22 Закону України "Про інноваційну діяльність" (40-15), обмежено реалізацію окремих положень Закону України "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків" (991-14), відмінені пільгові умови діяльності наукових установ та організацій, введено мораторій на створення нових технологічних парків.

Вимагає перегляду практика законодавчої підтримки у вигляді податкових пільг окремих територій і цілих галузей виробництва. Такі пільги мають надаватися лише інноваційним програмам і проектам, а також спеціальним зонам, бізнес-інкубаторам та інноваційним структурам.

В Україні до цього часу не знайшла достатнього розвитку інфраструктура фінансової підтримки науки та інноваційної діяльності. Ліквідовано Державний інноваційний фонд, украї незначні кошти виділяються для Державного фонду фундаментальних досліджень. Відсутні фонди підтримки наукових ініціатив, фінансово-кредитні компанії та венчурні фонди.

Існуюча податкова система в державі не стимулює залучення коштів комерційних банків і бізнесових структур на підтримку інноваційної діяльності (для порівняння, в Угорщині податкова пільга для фірм, що фінансують наукові дослідження і розробки, становить 200 відсотків).

Залишається низьким престиж наукової праці та соціальний статус науковців. Не виконуються норми закону щодо встановлення відповідного рівня заробітної плати науко-

вих працівників: базовий рівень заробітної плати науковця має бути на рівні подвійної заробітної плати працівників промисловості. Не виконується норма статті 24 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12) щодо перерахунку пенсій науковим працівникам.

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

1. Інформацію Кабінету Міністрів України про стан дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні взяти до відома.

2. Визнати діяльність Кабінету Міністрів України щодо виконання вимог законодавства стосовно розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні як таку, що потребує суттєвого покращання.

3. Відзначити, що Верховна Рада України не виявляла належної послідовності щодо виконання положень законів з розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності, особливо при затвердженні державних бюджетів України.

І. Рекомендувати Президенту України:

1. Посилити контроль за виконанням у повному обсязі норм Конституції України (254к/96-ВР) та вимог законів України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12), "Про інноваційну діяльність" (40-15), "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" (2623-14), "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" (433-15), "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків" (991-14), "Про вищу освіту" (2984-14), інших законів з питань наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

2. Зобов'язати керівників Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських рад, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської місь-

ких державних адміністрацій у межах своїх повноважень активізувати роботу з реалізації положень законодавства у галузі науково-технічної діяльності, впровадження наукових досліджень, встановлення найтісніших зв'язків між науковими установами і виробничими організаціями, розвитку інноваційної інфраструктури як необхідної передумови конкурентоспроможності кожного регіону.

II. Рекомендувати комітетам та фракціям Верховної Ради України:

1. Сприяти розвитку та вдосконаленню правової бази науково-технічної та інноваційної сфери, в межах повноважень посилити контроль за реалізацією положень Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України, затвердженої Постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 року N 916-XIV (916-14), виконанням норм відповідних законів.

2. При затвердженні Державного бюджету України на 2005 рік та наступні роки передбачити видатки на розвиток науки і науково-технічної сфери у межах та обсягах відповідно до вимог законів України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12), "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" (2623-14) та "Про освіту" (1060-12).

3. Передбачити в Державному бюджеті України на 2005 рік та наступні роки цільове спрямування у Державний фонд фундаментальних досліджень коштів у розмірі 0,1 відсотка ВВП.

4. Відмовитися від практики призупинення дії норм чинних законів щодо пільгового оподаткування об'єктів науково-технічної сфери і науково-дослідних робіт та послуг. Сприяти діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів.

III. Рекомендувати Кабінету Міністрів України в межах повноважень:

1. Відповідно до норм законів України

"Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" (433-15), "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" (2623-14):

- здійснювати розробку прогнозів та проектів програм соціального і економічного розвитку України, проектів законів про Державний бюджет України на відповідний рік;
- затвердити Державну програму прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку України, визначити обсяги її фінансування;
- переглянути існуючі програми, що фінансуються з Державного бюджету України, та упорядкувати їх відповідно до пріоритетних напрямів, визначених законами;
- проводити моніторинг розвитку в Україні пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, їх уточнення та коригування відповідно до розроблених прогнозів з урахуванням критеріїв Європейського Співтовариства.

2. При підготовці проекту закону про Державний бюджет України на 2005 рік та проектів законів про Державний бюджет України на наступні роки:

1) забезпечити досягнення параметрів і структури бюджетної підтримки науки, передбачених законами України щодо наукової і науково-технічної сфери, зокрема:

- обсягів фінансування наукової і науково-технічної сфери за рахунок державного бюджету на рівні не нижче 1,7 відсотка ВВП;
- видатків на фінансування державних наукових і науково-технічних програм з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на рівні 30 відсотків видатків на науку;
- видатків на підвищення заробітної плати наукових, науково-технічних працівників відповідно до статті 23 Закону Ук-

раїни "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12) та статті 57 Закону України "Про освіту" (1060-12);

- видатків на фундаментальні дослідження у вищих навчальних закладах на рівні 10 відсотків коштів, що виділені на утримання вищих навчальних закладів;
- не обмежувати податкові пільги для вищих навчальних закладів, установ та організацій науки в обсягах і напрямках, визначених чинним законодавством, у тому числі стосовно плати за землю. Відповідні кошти спрямовувати на розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності;

2) передбачити видатки на фінансування проектів Державного фонду фундаментальних досліджень на рівні 0,1 відсотка ВВП;

3) передбачити видатки для бюджетного кредитування прикладних науково-технічних розробок;

4) спрямовувати не менш як 10 відсотків коштів, отриманих від приватизації державного майна, на фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави;

5) передбачити видатки для запровадження окремої бюджетної програми щодо фінансової підтримки суб'єктів інноваційної діяльності для державного замовлення на інноваційну продукцію згідно із статтею 6 Закону України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" (433-15);

6) при формуванні державного замовлення на науково-технічні розробки керуватися нормами статті 37 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12), врахувавши, що державне замовлення поширюється в першу чергу на найбільш важливі для держави проекти, які виконуються в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;

7) передбачити кошти:

- на розвиток інноваційної інфраструктури (створення державного інноваційного фонду, фінансово-кредитних компаній, венчурних фондів тощо);
- на фінансування наукової та науково-технічної експертизи;

8) відновити в бюджетній класифікації Державного бюджету України окремий розділ "Фінансування наукової та науково-технічної діяльності";

9) передбачити необхідні видатки на фінансування державної програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку України.

3. З метою покращання системи управління науково-технічною та інноваційною сферою, розвитку та фінансування відповідної інфраструктури до 1 січня 2005 року:

- збільшити не менш як вдвічі чисельність працівників центрального апарату Міністерства освіти і науки України, які займаються питаннями державного управління науковою, науково-технічною та інноваційною діяльністю;
- згідно із статтею 38 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12) створити Державний інноваційний фонд України;
- відповідно до статті 15 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12) встановити порядок, згідно з яким фундаментальні науково-дослідні роботи за рахунок коштів загального фонду Державного бюджету України можуть проводитися лише після їх експертної оцінки в Національній академії наук України та схвалення Міжвідомчою радою з координації фундаментальних досліджень.

4. Підготувати пропозиції щодо внесення змін до чинних законів про наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність у зв'язку з набранням чинності нових Цивільного (435-15) та Господарського (436-15) кодексів України.

Внести пропозиції щодо змін до деяких законів України, насамперед до Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12) у зв'язку з прийняттям законів України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" (1602-14), "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" (2623-14), "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" (433-15).

Підготувати пропозиції про внесення змін до законодавства України щодо стимулювання винахідницької та патентно-ліцензійної діяльності, створення Українського фонду підтримки винахідницької діяльності.

Внести пропозиції щодо змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" (334/94-ВР) в частині віднесення до валових витрат виплат, пов'язаних з пенсійним забезпеченням наукових працівників небюджетних державних наукових установ і організацій.

5. Розробити та погодити з Національним банком України:

1) заходи щодо сприяння кредитуванню інноваційних проектів, зокрема в частині:

- компенсації за рахунок коштів Державного бюджету України відсоткової ставки за кредитами комерційних банків інноваційних проектів та програм;
- інвестування коштів на інноваційну діяльність шляхом впровадження державної позики за кошти від випуску державних облігацій;
- системи підтримки, у тому числі податкової, спрямованої на розвиток в Україні п'ятого та шостого технологічних укладів;

2) проект Закону України про функціонування та регулювання ринку венчурного капіталу і подати його до Верховної Ради України.

6. Широко практикувати створення комплексів освіта–наука–виробництво.

З метою більш активного залучення молоді до науково-дослідної роботи, скорочення строків і збільшення результативності від впровадження досягнень науки у виробництво вирішити в межах повноважень питання щодо передачі галузевими міністерствами Міністерству освіти і науки України частини науково-дослідних інститутів.

7. До 1 жовтня 2004 року розробити рекомендації щодо формування загальнодержавних, галузевих та регіональних інноваційних програм.

IV. Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласним, Київській і Севастопольській міським радам, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській і Севастопольській міським державним адміністраціям відповідно до законодавства в межах повноважень:

- активізувати діяльність щодо розробки та виконання регіональних науково-технічних та інноваційних програм з реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, створення фінансово-кредитних установ, технологічних парків, інноваційних фондів, технополісів тощо;
- забезпечити ефективний захист майнових прав наукових установ і організацій, не допускати використання об'єктів науково-технічної сфери та закріплених за ними земельних ділянок не за призначенням.

V. Контроль за виконанням цієї Постанови покласти відповідно на Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти та Тимчасову спеціальну комісію Верховної Ради України з питань майбутнього.

Голова

Верховної Ради України

В. ЛИТВИН